

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar - Låt fler forma framtiden (SOU 2016:5)

Vännäs kommun har getts möjlighet att besvara betänkandet av 2014 års demokratiutredning för delaktighet och jämlikt inflytande (SOU 2016:5). Svar ska ha inkommit till Kulturdepartementet senast den 21 juni 2016.

Vännäs kommun har läst betänkandet och lämnar synpunkter på enskilda paragrafer som betänkandet föreslår att kommunallagen förändras med samt synpunkter utredningens bedömning i vissa fall. Utöver det ges synpunkter på förslag till ny lag om sänkt rösträttsålder.

Ändringar i kommunallagen

Kap 3

§ 9a Fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

Vännäs kommun är självklart positiva till att ta del av medborgarnas synpunkter på olika sätt och arbetar för att göra det genom olika former, till exempel genom medborgardialoger inför särskilda beslut, öppna möten, möjlighet att ställa frågor både på kommunfullmäktige och mellan möten, genom informella kontakter mellan förtroendevalda och medborgare och genom partiernas utåtriktade arbete. Att däremot fastställa i kommunallagen att medlemmarna ska kunna framföra sina synpunkter inför beslut anser vi är fel väg att gå. Det framgår inte i lagen vilka beslut det gäller och det framgår inte heller hur det ska ske, vilket är en grogrund för godtycke. Varje kommun kommer därmed att behandla frågan på sitt eget sätt. Att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta kan även tolkas som att de har yttranderätt inför varje beslut i fullmäktige, vilket innebär att den representativa demokratin urholkas. Betänkandet hänvisar till SOU 2001:89 som hade ett liknande förslag vilket aldrig infördes. Det klargörs inte i det nuvarande betänkandet varför förslaget återigen tas upp.

Vännäs Kommun
Kommunledningskontoret

Postadress 911 81 Vännäs
Besöksadress Ö Järnvägsgatan 1
Tel vx 0935-140 00
Org nr 212000-2841
E-post: vannas.kommun@vannas.se

Det finns även en risk att detta förslag endast gynnar initiativstarka aktörer och att det pågående arbetet som kommunerna redan gör för att öka den medborgerliga delaktigheten hamnar i skymundan. Synpunkter från medborgarna är viktiga att lyssna till men det bör vara upp till varje kommun att själv bestämma formerna och utrymmet för dessa. Den nuvarande formuleringen i kommunallagen hindrar på intet sätt dialog med medborgarna och räcker därför utan detta tillägg.

Kap 4

§ 8 Om en förtroendevald upphör att vara valbar... som valts av fullmäktige upphör uppdraget vid nästa fullmäktigesammanträde.

Denna lagändring föreslogs i slutbetänkandet av SOU 2015:24, en kommunallag för framtiden och vi svarar samma sak även här.

Vännäs kommun är mycket positiv till tillägget om att förtroendevald i annat organ än fullmäktige har kvar sitt uppdrag tills nästa sammanträde då det, främst i många mindre kommuner, är lång tid mellan kommunfullmäktiges sammanträden och detta tidigare har orsakat problem. Förtroendevald fullmäktigeledamot behöver inte ha kvar sitt uppdrag på samma sätt då efterträdare utses automatiskt genom ny sammanräkning.

Precis som utredningen förespråkar är vi positiva till att både fullmäktigeledamöter och andra förtroendevalda, ska kunna ha kvar sitt uppdrag även om de upphör att vara valbara på grund av flytt från kommunen, om den förtroendevalde ansöker om detta och särskilda skäl finns. Som särskilda skäl kan vara att frånvaron från kommunen beräknas pågå under kortare tid, om återflytt planeras och hur den förtroendevalde har möjlighet att utöva sitt uppdrag eller delta i den lokala demokratin. Nuläget ger andra förtroendevalda den möjligheten, men inte fullmäktigeledamöter. Vi ställer oss positiva till att utöka denna möjlighet även till fullmäktiges ledamöter.

§ 15b Fullmäktige får besluta att en förtroendevald... får ledigt från uppdraget under en tidsbegränsad period för att vara föräldraledig. Detsamma gäller på grund av sjukdom...

Vännäs kommun delar utredningens förslag om ledighet för föräldraledighet eller sjukdom och anser att det är en självklar åtgärd för att bredda den politiska representativiteten. Vännäs kommun anser dock inte att fullmäktige ska behöva besluta detta i varje enskilt fall utan att det ska vara möjligt för kommuner att ha ett generellt beslut för regler vid föräldraledighet. För den förtroendevalda som planerar en föräldraledighet är det en trygghet med generella riktlinjer som i förhand ger besked om vad som gäller. I kommentarerna till lagförslaget anger utredningen att rätten att vara

föräldraledig eller sjukskriven ska begränsas till högst ett år. Vännäs kommun ser ingen anledning att ha en begränsad tid på ledigheten, men, om sådan ska införas, bör den allra minst motsvara den tid som det ges möjlighet att få föräldrapenning via Försäkringskassan. Lagen omöjliggör annars till exempel för ensamstående föräldrar att ha ett politiskt uppdrag på betydande del av heltid.

Kap 5

§ 23a Ärende om att hålla folkomröstning... får i fullmäktige väckas av minst tio procent av de röstberättigade kommunmedlemmarna.

Utredningen skriver att de enligt direktiven ska sammanställa erfarenheter av det förstärkta folkinitiativet och föreslå åtgärder för att få ett högre valdeltagande, stärka legitimiteten för folkomröstningar samt se hur internet kan användas. Trots dessa tydliga direktivförslag menar utredningen att inga förändringar behöver göras angående de grundläggande principerna. Utredningen har visat att folkomröstningar som regel har ett lågt valdeltagande, under snittet för val till kommun, landsting och Riksdag. Undersökningen visar också att valdeltagandet är högre om folkomröstningen sker i samband med allmänna val än om det är ett enskilt val. Valdeltagandet är då sällan över 50 procent. Trots detta anser utredningen att inga förändringar behöver göras utan att reglerna är en bra avvägning mellan det representativa beslutsfattandet och deltagardemokratien.

Vännäs kommun håller inte med om detta. Möjligheten att väcka en fråga om folkomröstning är viktig för medborgarna och bör finnas kvar. Vi anser att antal namnunderskrifter däremot bör ökas till 25 procent av de röstberättigade. Att hålla en folkomröstning är i många fall kostsamt för många kommuner. Det kräver i princip samma resurser som för att hålla ett allmänt val. När det endast krävs 10 procent av de röstberättigade kan det innebära att 90 procent inte vill ha en folkomröstning men ändå indirekt måste betala för den. Det innebär att det blir ett minoritetsstyre över ekonomin och undergräver legitimiteten för folkomröstningar som tenderar att bli en slags missnöjesyttring från en mindre grupp av samhällsmedborgare, till exempel de som bor i en viss del av kommunen. Det finns även en risk att antalet initiativ till folkomröstningar ökar då det blir enklare att samla namnunderskrifter digitalt vilket gör att medborgarna kan komma att känna en uppgivenhet för antalet omröstningar som ökar. Folkomröstningar bör endast hållas när en större andel av invånarna i en kommun anser att en fråga är av den digniteten att en omröstning bör hållas. Det innebär att förslag om omröstningar på ett tydligare sätt ges på frågor som är av större vikt för hela kommunen. Det minskar även polarisering av kommunens invånare, som på intet sätt

främjar kommunens utveckling. En högre gräns för att väcka en fråga leder troligen till ett högre valdeltagande vilket gör det tydligare för fullmäktige hur de sedan ska tolka resultatet.

I övrigt är Vännäs mycket positiv till en digitaliserad process, med en nationell samordning. Processen kan dock utvecklas mer än vad betänkandet föreslår, med automatiserade kontroller av röstbehörighet och andel påskrifter, för att förenkla kommunernas handläggning. Det är viktigt att det trots den digitaliserade processen även finns möjlighet för medborgare att kunna delta på traditionellt sätt, i alla fall under en övergångsperiod, för att ge alla möjlighet att kunna påverka, oavsett tillgång till internetuppkoppling.

§ 23b Ärenden i fullmäktige får väckas av minst en procent av de folkbokförda i kommunen... (folkmotion)

Vännäs kommun anser att detta är ett intressant förslag och ett sätt att hantera medborgarförslag som berör fler invånare än det nuvarande systemet. För Vännäs som en relativt liten kommun är inte antalet medborgarförslag oöverstigit per år, men vi kan se hur det kan ta stor arbetstid i anspråk för större kommuner. Vi vill dock betona att detta gör att det är svårare för en enskild medborgare att lyfta upp ett förslag till den politiska dagordningen, vilket betänkandet annars vill verka för.

Vännäs kommun är i det stora hela positiv till förslaget, som gör att kommunen inte behöver hantera liknande förslag flera gånger om. Precis som den digitaliserade processen vad gäller folkinitiativ anser vi att det går att förenkla systemet med mer automatisering, till exempel när rätt antal underskrifter uppnåtts och kontrollen av folkbokföring.

Vi anser däremot inte att ordet folkmotion är ett lämpligt ord, då motioner är ett ord som används för ledamöternas förslag, både på kommunal nivå och på Riksdagsnivå. Det nuvarande ordet medborgarförslag visar att du behöver vara medborgare i kommunen för att få lämna förslaget, vilket dock kan uppfattas som att du behöver vara svensk medborgare, en missuppfattning som kan vara olämplig när en allt större andel av kommunens medborgare inte per automatik är svenska medborgare. Kommunallagsutredningen har även föreslagit en ökad initiativrätt för fler grupper än just medborgare i kommunen, och även utifrån den aspekten är ordet olämpligt. Ordet folkförslag kan vara ett alternativ, dels för att knyta an till folkomröstning, och dels för att gemene namn enkelt ska förstå att det enbart är ett förslag det handlar om, och att det inte per automatik leder till önskad förändring. Vidare anser vi att § 33 i samma kapitel och § 27a i kapitel 6 i princip innebär samma sak. I § 5:33 står det *"från att motionen väcktes"*. I § 6:27a står det *"från det*

att den väckts i fullmäktige". Det är överflödigt med två paragrafer som innebär samma sak och 6:27a bör därför tas bort.

Kommunerna bör själva få göra bedömningen av vilka folkmotioner och folkinitiativ de vill publicera på sin webbplats och när i processen dessa ska publiceras. Det är kommunerna som själva ansvarar för sin webbplats, genom att tvinga dessa att publicera andras förslag tas den rätten bort för kommunerna. Betänkandet har inte lämnat något lagförslag utifrån detta men diskuterar det i sin utredning och vi anser att det är viktigt att påpeka kommunernas självbestämmanderätt över sin information.

Utredningens förslag utan lagändring

Vidare bedömer utredningen, utan att lämna förslag till lagändring, att flera förändringar är bra att genomföra. Vännäs kommun delar inte alla förändringar, några av de vi tar starkt avstånd från är:

Begränsa antalet mandatperioder för ordförande. Utredningen menar att utan en begränsning av antalet mandatperioder bidrar politiken till elitisering och maktkoncentration och Vännäs håller med i viss grad om att så kan bli fallet. Det utredningen dock inte tar hänsyn till är att det i många kommuner, särskilt i mindre kommuner, kan vara svårt att hitta personer som vill ta sig an ett politiskt uppdrag på hel- eller betydande del av heltid, det vill säga, det som oftast krävs av en nämnsordförande. Det tar även tid för en ordförande att fullt ut lära sig sitt uppdrag. Partiernas rätt att nominera den kandidat de anser lämpligast till ett uppdrag bör värnas istället för en lagreglerad styrning av vilken person som bäst företräder den enskilda kommunen. Skulle Riksdagen ändå besluta om en begränsad mandattid för ordförande är det av yttersta vikt att denna tid inte är för kort. Två mandatperioder som utredningen föreslår är för kort tid. Det tar tid att lära en ersättare hela uppdraget, för en mindre kommun är ofta en nyvald ordförande, även i kommunstyrelsen, enbart fritidspolitiker innan detta uppdrag. I betänkandet föreslås att fullmäktige på eget bevåg ska besluta om en mandatbegränsning men det är otydligt om det är förenligt med lag att ha en sådan bestämmelse i fullmäktiges arbetsordning.

Betänkandet anser även att *fullmäktige bör besluta om en uppdragsbeskrivning för ordförande i styrelsen och nämnderna...* Vännäs kommun anser att ett tydliggörande av ordförandenas uppdrag alltid är bra. Vi vill dock framföra att kommunen inte ser något behov av att införa ytterligare styrdokument som måste revideras vid varje mandatperiod. Eventuella framtida riktlinjer bör inarbetas i befintliga styrdokument såsom nämndernas reglementen. Detta gäller även förslaget om införandet av ett styrdokument med uppdragsbeskrivning till kommundirektören.

Betänkandet har även utrett frågan om direktvalda nämnder. Aktiva förtroendevalda som ingått i deras undersökning har varit negativa till förslaget, trots detta anser utredningen att direktvalda nämnder kan ske på landsbygden men inte i storstäderna med följande motivering *"I större städer kan direktvalda nämnder skapa problem när det gäller ansvarsfördelningen mellan nämnden och kommunen i övrigt och medföra att kommunerna blir mer svårstyrda. Direktval kan leda till att den kommunala servicen blir mer ojämlig. I landsbygden blir nämnderna ett sätt för lokalsamhället att ta ansvar för angelägenheter som rör invånarna direkt."* Utredningen visar därmed en total nonchalans mot det stora antalet kommuner i Sverige som inte klassas som större städer och menar indirekt att frågorna som hanteras i mindre kommuner inte är av lika allvarlig art som i de större kommunerna. Detta storstadsperspektiv är en oerhört stor brist i utredningen, då den inte verkar ha insikt i verkligheten för många kommuner.

Vännäs kommun delar uppfattningen om direktvalda nämnder i större städer, men menar att exakt samma problematik skulle uppkomma i mindre kommuner. Med beaktande att antalet kommundelsnämnder även minskat betydligt anser inte vi att direktvalda nämnder är något som bör tillämpas. Inte heller anser vi att direktval utanför partierna ska tillämpas. Det är möjligt att starta lokala partier som det går att rösta på för de personer som inte anser att något av de befintliga partierna överensstämmer med ens egen åsikt.

Betänkandet anser även att det är betydelsefullt att kommuner behåller en nämndstruktur som ger möjlighet för oerfarna förtroendevalda att skolas in i politiken. Även om Vännäs ser intentionerna med detta förslag kan det vara svårt att genomföra i praktiken då kommunernas olika förutsättningar, bland annat invånarantal, gör att nämndstrukturen olämpligen passar lika för alla. I vårt län är det tre kommuner som har under 3 000 invånare. De flesta andra kommuner har mellan 5- 9000 invånare. Det är svårt att ha samma nämndstruktur som kommuner med 25 000 invånare och olämpligt med ännu mer lagstyrning. Det viktigaste torde vara att uppgifterna utförs. Många kommuner har även utbrett samarbete med andra kommuner med till exempel gemensamma nämnder. Det kan försvåra för fler förtroendevalda att få uppdrag men samtidigt effektiviseras det kommunernas verksamhet och gör att de begränsade resurserna används mer optimalt.

Ny lag om försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder vid kommunala val och kommunala folkomröstningar

Betänkandet föreslår en ny lag om att rösträttsåldern på försök sänks till 16 år vid val till kommunfullmäktige. Utredningen föreslår att kommuner frivilligt får ansöka om detta. Utredningen föreslår att den sänkta rösträttsåldern inte ger sänkt valbarhetsålder. Utredningen föreslår att försöket endast omfattar val till kommunfullmäktige, inte val till landstings- eller regionfullmäktige eller till Riksdagen.

Vännäs kommun anser att det kan vara intressant med försök till sänkt rösträttsålder på försök men ställer sig varken positiva eller negativa till detta. Dock har kommunen några synpunkter som vi anser bör beaktas. En försöksperiod är viktig att ha innan ett eventuellt allmänt införande. Kommunen delar andra remissinstansers synpunkter om att både urval och uppföljning bör följa ett randomiserat mönster. Kommuner bör dock inte bli tvingade att genomföra en sänkning av rösträttsåldern men ett urval bör göras av vilka kommuner som får möjlighet att göra detta på prov. Det är viktigt att uppföljningen tar hänsyn till om försöket är frivilligt eller inte när det ska utvärderas. Att som i betänkandet, redan nu bestämma vilka parametrar som avgör om försöket är lyckat är inte det mest lämpliga vägen att gå.

Vännäs kommun ställer sig dock frågande till att försöket endast ska omfattas primärkommuner och inte landstings- och regionkommuner. Att försöket inte ska omfatta Riksdagen är förståeligt av praktiska skäl, men om försöket permanenteras bör även rösträttsåldern till Riksdagen sänkas. Utredningen menar att Riksdagen tar beslut som har långsiktiga konsekvenser för riket, men verkar inte ta större hänsyn till att kommunerna tar beslut som har långsiktiga konsekvenser för kommunen. Grundlagsutredningen (SOU 2008:125) ansåg dock att sambandet mellan rösträttsålder och myndighetsålder inte bör brytas, vare sig nationellt eller lokalt, och det är någon som måste tas ställning till.

Vänlig hälsning

Johan Söderling, S
Kommunstyrelsens ordförande